Poliisitarkastaja Antti Simanainen

Tarkastusvaliokunta
Eduskunta

trv@eduskunta.fi

Hallituksen vuosikertomus 2014, K 9/2015 vp

Harmaan talouden torjunta

Sisäministeriö esittää lausuntonaan eduskunnan kirjelmän EK 42/2010vp poliisihallintoa koskevilta osin seuraavaa (asioiden numerointi kohdassa 1 eduskunnan kirjelmän mukainen):

1 Hallituksen vuosikertomuksen 2014 liite 3/EK 42/2010 vp - M 8/2010 vp - TrVM 9/2010 vp:

1. Harmaan talouden torjunta laajalla toimenpideohjelmalla

Eduskunta edellyttää hallituksen ryhtyvän harmaan talouden torjuntaan laajalla toimenpideohjelmalla. Toimenpiteiden aiheuttamat menot tulee nähdä sijoituksena, ei kustannuksena.

Torjuntaohjelman 22 hankkeesta 7 on toteutunut, 13 käynnissä ja 2 keskeytetty. Lisäksi kehysriihessä 21.3.2013 hallitus hyväksyi 11 uutta harmaan talouden torjunnan lisätoimenpidettä, joista 5 toimenpidettä on toteutunut, 5 käynnissä ja 1 keskeytetty.

Torjuntaohjelma on onnistunut vaikuttamaan merkittävästi harmaan talouden ilmenemismuotoihin ja sen lainsäädännön muutokset ovat vaikuttaneet laajasti.

Torjuntaohjelman rahoitus poliisihallinnon alalla on ollut merkittävä.

Poliisin kiistatta tehokkain ja vaikuttavin tapa torjua talousrikollisuutta ja harmaata taloutta on rikoksia paljastava ja syytteeseen saattava toiminta tiiviissä yhteistyössä eri viranomaisten kanssa. Tästä syystä poliisin esitutkinta- ja viranomaisyhteistyöprosessit ovat jatkuvan ja monipuolisen kehitystyön kohteena. Myös poliisin resurssien kohdennuksissa on tämä keskeinen torjuntamuoto huomioitu. Paljastavan toiminnan kehittämisessä erityisesti kuljetusala, rakennusala ja ravintola-ala, ovat olleet poliisissa erityiskohteena.

Vuonna 2014 talousrikostutkinnassa poliisin haltuun saama omaisuus oli 47,6 miljoonaa euroa. Poliisi kohdisti talousrikostutkintaan 427 henkilötyövuotta, joten haltuun saatu omaisuus oli n. 111000 euroa /henkilötyövuosi.

Poliisilla on viime vuodet ollut vetovastuu harmaan talouden tiedotuskampanjasta. Kampanjaan ovat osallistuneet useat viranomaiset ja edunvalvontajärjestöt. Lisäksi poliisi on tukenut Poliisiammattikorkeakoulussa tehtyjä eri tutkimuksia liittyen talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjuntaan.

Jokaisen viranomaisen on omalla tehtäväalueellaan keskityttävä perustehtävässään tehokkaimmalla tavalla torjumaan harmaata taloutta ja tässä työssä huomioitava viranomaisyhteistyön merkitys.

Harmaan talouden laajat toimenpideohjelmat ovat tiivistäneet ja opettaneet merkittävästi viranomaisyhteistyötä. Kuitenkin edelleenkin toiminta on liian viranomaissektorikohtaista.

Harmaata taloutta tulee vastaisuudessakin torjua laajalla toimenpideohjelmalla viranomaisyhteistyötä kehittäen.

Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomuksen 14/2015 "Harmaan talouden torjuntaohjelman ja torjuntatyön koordinaatio" mukaan "Rikostaloustieteellinen tutkimus on osoittanut, että talousrikostutkintaan kohdennetut lisäpanostukset ovat talousrikoskontrollin yleisestävyyttä vahvistavan vaikutuksen vuoksi perusteltuja myös kokonaistaloudellisesti".

Kannanotto on edelleen ajankohtainen. Torjuntaohjelma ja sille kohdennettu rahoitus vuosille 2016-2019 olisi tarpeellinen ja tältä osin viitataan Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomuksessa 14/2015 esille tuotuihin havaintoihin.

2. Talousrikollisuuden ja harmaan talouden vähentämisohjelmiin sisältyvien hankkeiden toimeenpano ja niiden vaikutusten raportointi

Eduskunta edellyttää hallituksen raportoivan talousrikollisuuden ja harmaan talouden vähentämisohjelmiin sisältyvien hankkeiden toimeenpanosta ja niiden vaikutuksista ohjelmakauden päätyttyä. Harmaan talouden ja talousrikosten torjuntaohjelmien vaikutusten analysoimiseksi on kehitettävä menetelmiä, joilla vaikutuksia pystytään mahdollisimman luotettavasti seuraamaan.

Osaan toimintaohjelman hankkeista eduskunta on jo hyväksynyt lainsäädännön muutoksia.

Hallitus raportoi sopivalla tavalla eduskunnalle periaatepäätökseen sisältyvien hankkeiden etenemisestä ja toimeenpanosta.

Kannanotto on tarpeellinen.

3. Harmaan talouden torjuntaan riittävät voimavarat

Eduskunta edellyttää hallituksen kohdentavan harmaan talouden torjuntaan riittävät voimavarat. Harmaan talouden torjunnan viranomaisresursointi on irrotettava tuottavuusohjelmasta. Viranomaistoimintoihin on suunnattava riittävästi määrärahoja koulutuksen ja erityisosaamisen kehittämiseksi ja ylläpitämiseksi.

Sisäministeriön näkemyksen mukaan vuosina 2012–2015 poliisissa on ollut käytettävissä kohtuullisen hyvät sekä laadulliset että määrälliset voimavarat talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjunnassa huomioiden toimintaympäristö ja sen muutokset. Vuodelle 2014 poliisille oli kohdennettu 6,4 milj. euroa tehostamisrahaa talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjuntaan. Tehostamisrahalla oli huomattava merkitys poliisin suorituskykyyn, sillä kohdennettu määräraha on noin 20 % poliisin talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjunnan vuosittaisista kokonaiskustannuksista.

Harmaan talouden vastaista tiedotuskampanjaa on jatkettu yhdessä yli 20 yhteistyökumppanin kanssa eri medioissa ja luentotilaisuuksilla kouluissa. Kuljetusalaan kohdistuvaa harmaan talouden tehostettua torjuntaa jatkettiin Liikkuvan poliisin lakkauttamisen jälkeen Lounais-Suomen ja Itä-Uudenmaan poliisilaitoksissa. Torjunnan keskeisin tavoite oli tiivistää kuljetusalan harmaan talouden torjunnassa viranomaisyhteistyötä.

Syyttäjäyhteistyössä poliisi on osallistunut Valtakunnansyyttäjänviraston järjestämään koulutukseen syytteestä sopimisesta ja samalla on sovittu, että lain soveltamista seurataan tiiviisti vuoden 2015 aikana, kun siitä aletaan saada kokemuksia.

Tehokas talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjunta edellyttää vastaisuudessakin riittävät voimavarat ja mielellään siten, että osa niistä tulisi korvamerkittynä, kuten tähänkin asti.

Kannanotto on tarpeellinen.

5. Tietojenvaihtoa, tietojärjestelmiä sekä muita viranomaisyhteistyön edellytyksiä parannetaan harmaan talouden torjunnassa

Eduskunta edellyttää hallituksen ryhtyvän toimenpiteisiin, jotta viranomaisten välistä tietojenvaihtoa ja tietojärjestelmiä sekä muita viranomaisyhteistyön edellytyksiä parannetaan talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjunnassa.

Poliisin, syyttäjän ja tuomioistuimen keskinäisessä yhteistyössä erittäin suuri ongelmakohta on tietojärjestelmien erilaisuus. Liian paljon joudutaan käyttämään tänä päivänä henkilötyövoimaa asioiden hoitoon, kun ne voitaisiin hoitaa tietojärjestelmiä kehittämällä. Ja näyttää siltä, että tulevaisuudessakaan ei ole parannuksia odotettavissa. Tämä koskee yhtälailla talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjuntaa kuin muutakin poliisin rikostutkintaa.

Tietojärjestelmien kehittäminen tulee olla todellisena painopisteenä vastaisuudessakin.

6. Rekisteritietojen ajantasaisuuden, luotettavuuden ja saatavuuden parantamiseksi

Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin rekisteritietojen ajantasaisuuden, luotettavuuden ja saatavuuden parantamiseksi. Tässä yhteydessä on arvioitava myös rekisterimerkintärikosta koskevan sääntelyn kehittämistarvetta, jotta kriminalisoinnilla voidaan tehokkaasti ennalta ehkäistä rekisteritietojen vääristely.

Talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjunnan näkökulmasta kaupparekisteritietojen epäluotettavuus on ongelmallista. Erityisesti liiketoimintakieltoon määrättyjen henkilöiden viranpuolesta tapahtuva poistaminen rekisteritiedoista tulisi viipymättä toteuttaa. Myös liiketoimintakieltoon määrättyjen henkilöiden lista tulisi saada täysin julkiseksi ja kaikkien saataville huomattavasti nykyistä helpommin.

Kannanotto on edelleen ajankohtainen.

8. Majoitus- ja ravintoalalla käytettäviä tyyppihyväksyttyjä kassakoneita koskevan lainsäädännön valmisteleminen

Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin tyyppihyväksyttyjä kassakoneita koskevan lainsäädännön valmistelemiseksi ja käyttöön ottamiseksi ohimyynnin kontrolloimiseksi ravintola-alalla. Ravintola- alalta saatujen kokemusten perusteella vastaavanlaisen lainsäädännön ulottamista muillekin käteistoimialoille on harkittava.

Poliisin yhdessä verohallinnon ja aluehallintovirastojen alkoholitarkastajien kanssa suorittamissa kuittivalvontaprojekteissa on todettu, että kannanotto on hyvin perusteltu ja tarpeellinen nyt ja myös jatkossa.

10. Törkeiden veropetosten ja muiden törkeiden talousrikosten enimmäisrangaistuksen koventaminen

Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin törkeiden veropetosten ja muiden törkeiden talousrikosten enimmäisrangaistuksen koventamiseksi.

Talousrikokset ovat piilorikollisuutta ja vain osa niistä tulee poliisin tietoon. Ennalta estävyyden parantamiseksi törkeiden talousrikosten enimmäisrangaistuksi on syytä koventaa.

Kannanotto on edelleenkin ajankohtainen.

12. ”Ne bis in idem” -oikeusperiaatteen soveltaminen

Eduskunta edellyttää hallituksen ryhtyvän toimenpiteisiin, jotta "ne bis in idem" -periaatteen soveltamista selkeytetään lainsäädäntötoimin ja ottaen samalla erityisesti huomioon sen, ettei näin heikennetä talousrikosten seuraamusjärjestelmän ennalta ehkäisevää vaikutusta.

Sisäministeriön näkemyksen mukaan ne bis in idem -oikeusperiaatteen soveltamisessa ei ole juurikaan ongelmia. Verohallinnon uudet ohjeistukset ja poliisi-syyttäjäyhteistyö on tämän käytännössä osoittanut.

Kannanotto ei ole enää ajankohtainen.

14. Pimeää palkkaa koskevien rikosjuttujen asianmukainen käsittely turvaamalla voimavarat poliisi-, syyttäjä- ja tuomioistuinlaitoksessa

Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin voimavarojen turvaamiseksi poliisi-, syyttäjä- ja tuomioistuinlaitoksessa, jotta pimeää palkkaa koskevat rikosjutut voivat tulla asianmukaisesti käsitellyiksi.

Poliisi on ollut mukana viranomaisyhteistyössä toteutetuissa harmaan talouden valvontaiskuissa. Poliisi on osaltaan ulottanut harmaan talouden valvonnan osaksi ulkomaalais- ja ravintolavalvontaa.

Ennakkosuunnittelulla, analyysitoiminnalla ja tiiviillä viranomaisyhteistyöllä poliisi on pystynyt kohdentamaan tutkintaa entistä tarkemmin ja oikea-aikaisesti. Reaaliaikaisissa talousrikollisuuden ja harmaan talouden jutuissa on erittäin tärkeää, että projektiin osallistuvat eri tahot sitoutuvat yhteiseen päämäärään ja aikatauluihin varaamalla mm. riittävästi resurssejaan projektin läpiviemiseen.

Pimeää palkkaa koskevat rikosjutut on huomioitu poliisin ja syyttäjän esitutkintayhteistyössä talousrikosten tutkinnassa ja toteutettu uuden esitutkintalainsäädännön mukaista prosessia.

Kannanotto ei ole enää ajankohtainen.

17. Ongelmakohdat liiketoimintakiellosta annetussa laissa ja sen soveltamiskäytännössä

Eduskunta edellyttää hallituksen käynnistävän välittömästi selvityksen siitä, minkälaisia ongelmakohtia liiketoimintakiellosta annettuun lakiin ja sen soveltamiskäytäntöön sisältyy. Tämän jälkeen on ryhdyttävä toimenpiteisiin, jotta liiketoimintakiellosta muodostuu uskottava harmaan talouden torjuntakeino.

Poliisi on suorittanut vuoden 2014 aikana liiketoimintakiellon valvontaa perustoiminnan yhteydessä. Kenttäkäyntien yhteydessä Poliisihallitus edellytti poliisiyksiköitä panostamaan myös liiketoimintakieltojen edellytysten tutkintaan ja valvontaan. Poliisihallitus teki poliisiyksiköille kyselyn vuoden 2014 aikana valvonnan tehostamiseksi ja kehittämiseksi. Saatujen ehdotusten käsittely on kesken ja tavoitteena on, että vuoden 2015 arvioidaan voimassa olevan ohjeen päivitystarve.

Liiketoimintakiellon tehostamisesta on valmistunut oikeusministeriön arviomuistio ja sitä koskevaa lausuntopalautetta arvioidaan oikeusministeriössä.

Liiketoimintakielto on tärkeä instrumentti talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjunnassa. Kieltoon liittyvää valvontavelvollisuutta tulee laajentaa eri viranomaisille ja esim. pankeille ja luottolaitoksille. Nykymuotoinen valvonta ei ole yksistään poliisin suorittamana tehokasta ja tästä syystä liiketoimintakieltoon määrätyt pystyvät halutessaan toimimaan ilman suurta kiinnijäämisriskiä.

Kannanotto on erittäin tarpeellinen. Valvonnan edellytyksiä on parannettava.

19. Hallinnollisten seuraamusmaksujen käytön laajentaminen aloilla, joilla harmaa talous on laajaa

Eduskunta edellyttää, että hallitus selvittää välittömästi hallinnollisten seuraamusmaksujen käytön laajentamista nykyisestä erityisesti aloilla, joilla harmaa talous on laajaa.

Sisäministeriön näkemyksen mukaan hallinnollisten seuraamusmaksujen käyttöalaa tulee laajentaa siten, että esim. poliisin resursseja voidaan kohdentaa vakavimman talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjuntaan.

Kannanotto on jatkossakin erittäin tärkeä huomioida.

21. Ylipitkien talousrikosprosessien lyhentäminen

Eduskunta edellyttää, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin ylipitkien talousrikosprosessien lyhentämiseksi. Samalla on nostettava arvioinnin kohteeksi se, että nykymuotoinen esitutkinnan toimittamis-

velvollisuus säädettäisiin joustavammaksi, jotta esitutkintaviranomaiset voisivat keskittää voimavarojaan nykyistä tarkoituksenmukaisemmalla tavalla.

Vuoden 2014 alussa voimaan tullut esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädäntö on tehostanut syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen yhteistyötä, mikä edesauttaa talousrikosprosessien kokonaiskeston lyhentämistä. Syyteneuvottelua koskeva lainsäädäntö on tullut voimaan vuoden 2015 alussa. Lainsäädännön tarkoituksena on tehostaa esitutkintaa, syyteharkintaa ja tuomioistuinkäsittelyä ja se antaa syyttäjälle laajennetut mahdollisuudet esitukinnan rajoittamiseksi ja sen myötä käsittelyn nopeuttamiseksi.

Vaikka poliisi on pystynyt vuosittain päättämään entistä useamman talousrikosjutun, avoimien juttujen juttuvaranto ei kuitenkaan ole merkittävästi pienentynyt. Tähän on syynä uusien juttujen lisääntyvä määrä. Poliisissa on tutkintaprosesseja viilattu ja kehitetty. Lisäksi syyttäjäyhteistyö on tuottanut kannanoton mukaisia tuloksia. Verohallinnon ja konkurssiasiamiehentoimiston kanssa on kehitetty yhdenmukaisempia tutkintapyyntöjen sisältöjä.

Erillisrahoituksen merkitys ylipitkien talousrikosprosessien lyhentämisessä on kuitenkin erittäin suuri. Poliisille viime vuosina kohdennettu 6,4 m€ korvamerkitty erillisrahoitus on vähintään 20 % poliisin talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjunnan kokonaisresurssista.

Kannanotto on ollut tarpeellinen ja on sitä myös jatkossa, jolloin se tulee huomioida eri viranomaisten vuosittaisessa tavoiteasetannassa.

24. Voimavarojen kohdentaminen merkittävimpien harmaan talouden torjuntakeinojen vaikuttavuuden jälkiseurantaan

Eduskunta edellyttää hallitukselta voimavarojen kohdentamista merkittävimpien harmaan talouden torjuntakeinojen vaikuttavuuden jälkiseurantaan. Huomiota on kiinnitettävä myös lainsäädäntöön, joka kasvattaa riskiä harmaan talouden laajenemisesta. Jälkiseurannan tulosten perusteella on ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjuntakeinojen kehittämiseksi.

Säännöllisesti kokoontuvan poikkihallinnollisen talousrikostorjunnan johtoryhmän tehtävänä on sovittaa yhteen eri viranomaisten suunnitelmia harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnassa. Johtoryhmässä mukana olevat eri hallinnonalat kehittävät omaa toimintaansa tehokkaan viranomaisyhteistyön mahdollistamiseksi.

Talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjuntakeinojen vaikuttavuudesta on vähän luotettava tietoa. Eri viranomaiset julkaisevat omalta sektoriltaan vaikuttavuusarvioita, mutta kokonaisvaikuttavuudesta on vain arvailuja.

Sisäministeriö asettaa talousrikostorjunnan johtoryhmän uudelle toimikaudelle 2016-2019.

Kannanotto on jatkossakin tarpeellinen.

2 Harmaan talouden torjunnan valmistelun nykytila ja mahdolliset jatkotoimet

Sisäministeriö näkee tarpeelliseksi harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjuntaohjelman jatkossakin.

Talousrikostorjunnan johtoryhmä on selvittänyt alustavasti niitä toimenpiteitä, joita tulisi nostaa esille eri hallinnonaloilta seuraavaan torjuntaohjelmaan. Harmaantalouden selvitysyksikkö on toimittanut selvitykset kuulemistilaisuudessa tarkastusvaliokunnalle helmikuussa.

Sisäministeriöllä on valmiudet käynnistää uuden torjuntaohjelman laatiminen muiden ministeriöiden kanssa, mutta tätä koskeva poliittinen päätös puuttuu tällä hetkellä.

3 Kehittämistarpeet ja resurssit

Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomuksessa 14/2015 on esitetty useita perusteltuja havaintoja harmaan talouden torjuntaohjelman kehittämiseksi.

Talousrikostorjunnan johtoryhmä on selvittänyt alustavasti seuraavan torjuntaohjelman kehittämistarpeita ja torjuntaohjelman vaatimia resursseja.

Sisäministeriö on esittänyt 6,4 miljoonan euron rahoitusta poliisille vuodelle 2016 torjuntatoimien jatkamiseksi, mutta asian käsittely on kesken valtioneuvostossa.

Tällä hetkellä tiedossa olevat poliisihallinnon lähivuosien rahoituskehykset tullevat vähentämään poliisien määrää ja vähennys kohdistunee väistämättä myös talousrikostutkintaan.

Poliisitarkastaja Antti Simanainen

Tiedoksi

Petteri Orpo
Päivi Nerg
Mikko Kortelainen
Kauko Aaltomaa
Sanna Heikinheimo
Anja Sademies, Tiina Landstöm, Riitta Joensuu, Annamaija Vihervirta
oikeus@intermin.fi
lainsaadantoyksikko_poliisiosasto@intermin.fi